

SUOMALAISTEN KÄSITYKSET TOIMEENTULOTUEN SAAJISTA

Tausta

Ansaitsevuuden käsite (*welfare deservingness*) on moraalisesti latautunut ja tarkoittaa sitä, ansaitseeko yksilö tulla kollektiivisesti autetuksi. Ajatus avun tarvitsijoiden ansaitsevuudesta on ollut tiukasti kytköksissä sosiaalipoliittisten järjestelmien kehitykseen kautta historian.

Ansaitsevuuutta on mitattu kansalaiskyselyissä lähinnä sillä, kuinka huolissaan yksilö on erilaisten riskiryhmien hyvinvoinnista. Mitä huolestuneempi yksilö on tietyn ryhmän hyvinvoinnista, sitä enemmän tämän ryhmän on tulkittu ansaitsevan apua. Näiden tutkimusten mukaan eurooppalaiset arvioivat vanhusten, sairaiden ja vammaisten ansaitsevan enemmän kollektiivisesti järjestettyä apua kuin työttömien tai maahanmuuttajien.

Selvitimme suomalaisten käsityksiä toimeentulotuen saajista kyselytutkimuksella. Tämä on yhteiskuntapoliittisesti relevantti tutkimuskohde, koska julkinen ja henkilökohtainen mielikuva avuntarvitsijoista sekä heidän ominaisuuksistaan ja käyttäytymisestään ohjaa mitä ilmeisimmin kansalaisten auttamisvalmiutta. Toisin sanoen käsitykset huono-osaisten ansaitsevuudesta kytkeytyvät tiukasti sosiaaliturvan legitimizeettiin. Tämän kaltainen asennetutkimus tuottaa tietoa siitä, millainen on apua tarvitsevan ryhmän asema yhteiskunnassa ja millainen on sosiaalinen koheesio huono-osaisten ja kansalaisten enemmistön välillä.

Tulokset

Suomalaiset arvioivat toimeentulotuen saajien ansaitsevan apua. Näkemykset toimeentulotuen asiakkaista olivat kuitenkin ristiriitaisia. Runsaat 70 prosenttia vastaajista katsoi, että toimeentulotuen saajat ovat todella avuntarpeessa. Samaan aikaan noin 35 prosenttia heistä arvioi tuen saajien olevan laiskoja.

Runsaat 80 prosenttia suomalaisista näki toimeentulotuen saajan voivan olla meistä kuka tahansa, jonka taloudellinen tilanne on yllättäen kriisiytynyt. Noin 65 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että toimeentulotuen saajien tulisi olla kiitollisia yhteiskunnalle saamastaan avusta. Lopulta noin 40 prosenttia suomalaisista arvioi toimeentulotuen

- Suomalaisten mielestä toimeentulotuen saajat ansaitsevat apua.
- Ne suomalaiset, jotka ovat itse saaneet tai joiden lähipiirissä joku on saanut toimeentulotukea, suhtautuvat toimeentulotuen saajiin muita myönteisemmin.
- Korkeasti koulutetut, naiset, ikääntyneet ja poliittiseen vasemmistoon kuuluvat suhtautuvat toimeentulotuen saajiin muita myönteisemmin.
- Mielikuva avuntarvitsijoista vaikuttaa kansalaisten auttamisvalmiuteen.

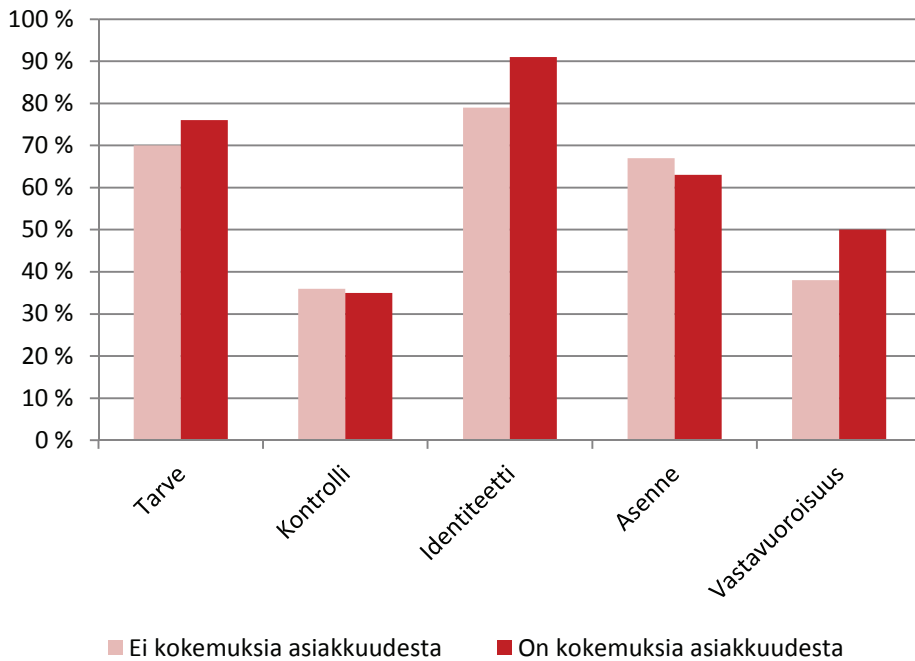
saajien osallistuneen tai osallistuvan tulevaisuudessa hyvinvointivaltion rahoitukseen.

Suomalaiset, joilla itsellään tai joiden lähipiirissä oli kokemuksia toimeentulotuen asiakkuudesta, arvioivat tuen saajien ansaitsevan enemmän apua kuin ne, joilla ei ollut näitä kokemuksia. Lisäksi kansalaisten asenteita selittivät koulutus, ikä, sukupuoli ja poliittinen samaistuminen. Korkeasti koulutetut, naiset, ikääntyneet ja poliittiseen vasemmistoon kuuluvat katsoivat toimeentulotuen asiakkaiden ansaitsevan enemmän apua kuin muut.

Päätelmät

Toimeentulotukijärjestelmän legitimizeetti on korkea, koska kansalaiset arvioivat toimeentulotuen saajien ansaitsevan kollektiivisesti järjestettyä apua. Suomalaiset asennoituivat toimeentulotuen asiakkaisiin myönteisemmin kuin 1990-luvun puolivälissä. Vuonna 1995 suomalaisista 60 prosenttia arvioi tuen saajien olevan laiskoja ja heiltä puuttuvan halun ratkaista ongelmansa (Kangas & Sikiö 1995). Vuonna 2012 vastaava luku oli 35 prosenttia.

Ne, joilla oli kokemuksia toimeentulotuen asiakkuudesta, suhtautuivat positiivisemmin toimeentulotuen saajiin ja näkivät heidän ansaitsevan enemmän apua kuin ne, joilla ei ollut tällaisia kokemuksia. Tulos voi johtua intresseistä, omanarvon tunteesta sekä kyvystä ymmärtää ja samais-tua toimeentulotuen asiakkaiden tilanteeseen.

Kuvio 1. Suomalaisen asennoituminen toimeentulotuen saajien ansaitsevuuteen. Täysin ja osittain samaa mieltä olevien prosentuaaliset jakaumat.

Väittämät

- 1) *Tarve*: Useimmat ihmiset, jotka saavat toimeentulotukea, ovat todella sen tarpeessa.
- 2) *Kontrolli*: Useimmat toimeentulotuen varassa elävät ovat laiskoja, ja heiltä puuttuu halu ratkaista ongelmansa.
- 3) *Identiteetti*: Toimeentulotuen asiakas voi olla meistä kuka tahansa, jonka taloudellinen tilanne on yllättäen kriisiytynyt.
- 4) *Asenne*: Toimeentulotuen saajien tulisi olla kiitollisia yhteiskunnalle saamastaan avusta.
- 5) *Vastavuoroisuus*: Useimmat toimeentulotuen asiakkaat ovat osallistuneet tai osallistuvat tulevaisuudessa hyvinvointivaltion rahoitukseen.

Miten tutkimus tehtiin?

Tutkimuksen aineistona käytettiin kansalaiskyselyä vuodelta 2012 (n=1883). Aineisto edustaa suomenkielisiä mannersuomalaisia. Kysely toteutettiin postikyselynä, ja sen vastausprosentti on 38. Alhaisesta vastausprosentista huolimatta aineisto on varsin edustava maantieteellisesti ja sosiodemografisesti. Tutkimuksen kuvailevissa analyyseissä käytettiin kuitenkin painokerrointa, joka korjaa vinouden koskien ikää ja sukupuolta. Kuvailevien analyysien lisäksi sovellettiin ordinaalista logistista regressioanalyysiä.

Ansaitsevuutta lähestyttiin erilaisten kriteerien kautta. Niitä olivat *tarve*, *kontrolli*, *identiteetti*, *asenne* ja *vastavuoroisuus*, jotka tulevat ymmärrettäviksi seuraavien esimerkki-

en avulla. Mitä suurempi on yksilön avun *tarve*, sitä enemmän hän ansaitsee tulla autetuksi. Edelleen ne, jotka eivät ole omalla käytöksellään syyäitä avuntarpeeseen, ansaitsevat tulla autetuksi (*kontrolli*). Mitä helpompi avuntarvitsijaan on samaistua ja mitä helpommin hänen voidaan ajatella kuuluvan ”meihin”, sitä enemmän hän ansaitsee apua (*identiteetti*). Lisäksi ne, joilla on nöyrä ja kiitollinen asenne avuntarpeen vuoksi, ansaitsevat tulla autetuksi (*asenne*). Lopulta ne, jotka ovat omalla työllään maksaneet veronsa tai joiden voidaan olettaa tulevaisuudessa tekevän näin, ovat ansainneet tulla autetuksi (*vastavuoroisuus*).

Vastaajat arvioivat ansaitsevuuden kriteereitä ottamalla kantaa kuvion 1 väittämiin. Selittävinä tekijöinä käytettiin ikää, sukupuolta, koulutustaustaa, poliittista samaistumista ja toimeentulotuen asiakkuuskokemuksia.

Lisätietoja: Johanna Kallio (jomkall@utu.fi), Turun yliopisto ja Antti Kouvo (antti.kouvo@uef.fi), Itä-Suomen yliopisto

Lähde: Kangas O. ja Sikiö J. (1996), *Kunnon kansalaisia vai laiskoja lurjuksia? Suomalaisen käsitykset toimeentulotuen saajista*. Teoksessa O. Kangas and V-M. Ritakallio (toim.) *Kuka on köyhä? Köyhyys 1990-luvun puolivälin Suomessa*. Helsinki: Stakes, 107–36.

Pohjautuu tutkimusartikkeliin Kallio, J. ja Kouvo, A. (2015), *Street-level Bureaucrats' and the General Public's Deservingness Perceptions of Social Assistance Recipients in Finland*. *Social Policy & Administration*, 49, 3: 316–334.

Tackling Inequalities in Time of Austerity (TITA)
Strategisen tutkimuksen konsortiohanke
Suomen Akatemia
www.utu.fi/tita

Turun yliopisto
University of Turku